

Kloostercomplex 'Marie de l'Estonnac' te Nijmegen bedreigd

DOOR E. M. DOLNE*

Acht jaar geleden werd het kloostercomplex 'Marie de l'Estonnac', ook wel genoemd 'het kraakklooster aan de Dobbelmanweg', door een groep van ca. veertig mensen gekraakt.

De gemeente heeft een gedeelte van het gebied waarop de gebouwen staan, tot woongebied verklaard en heeft daartoe een soort postzegelplan ontwikkeld.

Het klooster is het eerst aan de beurt. De gemeente wil het afbreken om er bejaardenwoningen te bouwen. Later is dan de kerk aan de beurt en daarna de scho(o)l(en).

Eind november 1984 heeft de Gemeente Nijmegen contact opgenomen met de eigenaar van het complex (klooster, scholen, kapel en tuin), de '4 kolommen BV' te 's-Hertogenbosch, die het complex nu in haar bezit heeft. Te verstaan is gegeven dat het contingent toegewezen bejaardenwoningen, dat gebouwd zou worden op de plaats van het kloosterhuis, niet doorgaat in 1985. Volgens de Gemeente was het plan, door de eigenaar ingediend voor het bouwen van deze woningen te 'onduidelijk'. De bouwcorporatie L.B.K.K. (landelijke katholieke bouwcorporaties voor bejaarden) moet, in samenwerking met de architect, nu komen met een nieuw, deugdelijk plan voor bejaardenwoningen.

De bewoners hebben het klooster al vergeefs verschillende malen willen kopen.

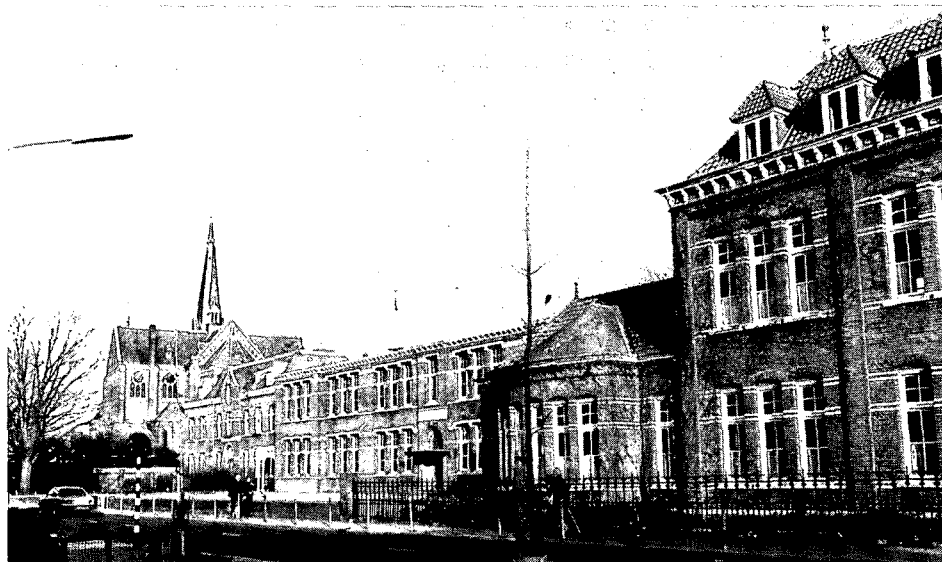
In eerste instantie vergat de groep bij de Gemeente te protesteren tegen de bouwplannen, maar eenmaal geconfronteerd met een dreigende afbraak van het pand ging men protesteren bij de provincie. Deze hield vervolgens een hoorzitting. Dit gebeurde op 3 oktober 1984. Tijdens die zitting heeft schrijver dezes het kloostercomplex, waarvan hierna een beschrijving volgt, kunsthistorisch belicht. De uitspraak van Provinciale Staten volgde half december. De beslissing over een eventuele sloop werd uitgesteld. Binnen een jaar moet of de Gemeente of de huidige eigenaar, 'de 4 kolommen BV' uit 's Hertogenbosch met een nieuw plan op tafel komen. De bewoners van het complex hebben nu ook respijt om zelf activiteiten voor het behoud te ontplooiën.

EEN UNIEK KLOOSTERCOMPLEX

Op verzoek van pastoor Van Erp van de Groenestraatkerk (St. Antonius-St. Anna) kwamen in 1909 de Zusters Dochters van O.L. Vrouw van Nijmegen (Filles de Notre Dame) naar het buurtschap St. Anna om er

het onderwijs voor meisjes in de nieuw gecreëerde parochie te verzorgen. Voor de zusters, die in 1904 Frankrijk hadden moeten verlaten vanwege de wet van minister Cambes, was het de tweede vestiging in Nederland na Oss, waar een noodhuis voor hen was ingericht. Kerk, klooster en een school

De Sint Antoniuskerk (van architect A.A.J. Margry) met op de voorgrond een deel van het kloostercomplex met kloosterhuis, schoolgebouwen en bijgebouwen (architect A. de Groot), alle gebouwd in de van de neo-gotiek afgeleide 'katholieke gestichtsstijl'. Met de sloop van dit complex zou een belangrijk stuk Nijmeegse geschiedenis verloren gaan.

met vier lokalen werden gebouwd in één stijl naar de plannen van de Rotterdamse architect A. A. J. Margry. In 1910 was alles klaar, maar al spoedig bleek dat de school veel te klein was. De Lagereschool wordt uitgebreid met vier klaslokalen en er wordt een Bewaar-(Fröbel)school gebouwd. In 1911 zijn de uitbreidingen klaar. De architect, die de plannen realiseerde, J. J. de Groot, was leerling van A. A. J. Margry. Hij bouwde verder aan het complex in dezelfde stijl in 1913 toen naast de Lagereschool het Instituut de L'Estonnac werd gebouwd, een school waar meisjes uit rijke milieus zich als pensionnaires of externen konden bekwamen in de franse taal. In 1919 verdwijnt dit onderwijs weer en wordt het gebouw Bewaarschool. Het wordt uitgebreid met een speelzaal voor de kinderen en het sanitair wordt aangepast (1919). In 1919 wordt de Lagereschool opnieuw uitgebreid, terwijl een nieuwe school wordt gebouwd (Dobbelmanweg 7) voor Lager Meisjesonderwijs. Deze wordt 1 september 1923 geopend. In 1920 worden ook enkele lokalen van de Lagere school ingericht voor (M)ULO-onderwijs.

Toen de nieuwe Bewaarschool in 1921 gereed was werd in de oorspronkelijk daarvoor bestemde ruimte (gelegen in het huidige Achterhuis) een Nijverheidsschool gevestigd met als specialiteit naalddvakken. In 1929 wordt deze school gemoderniseerd, terwijl in 1936, als de school officieel Huishoudschool wordt, nog eens opnieuw nieuwe voorzieningen worden getroffen (sanitair, wasserij en droogkamer). Tevens wordt in dit jaar een patronaats-clubgebouw bij de kerk gebouwd. In 1936 wordt de nieuwe kapel ingewijd. Deze werd gebouwd naar de plannen van het Nijmeegse architectenbureau Pouderoyen. In 1952-1956 zijn er opnieuw moderniseringen aan het complex. De Bewaar-Huishoudschool en het achterhuis worden aan elkaar gebouwd tot een groot geheel. Er komt een nieuwe was- en droogkamer en tevens een linnenkamer.

De geschiedenis van het 'Dobbelmancomplex', inclusief de Antoniuskerk aan de Groenestraat, is lang en interessant. Kunsthistorisch gezien is het complex zeer belangrijk om verschillende redenen. Is het kerkgebouw op zich al een belangrijk monument binnen het werk van de architect A. A. J. Margry en binnen het neogotisch kerkenbestand van Nederland vanwege haar uitzonderlijke mooie proporties, materiaalgebruik en interessante plattegrond, ze is tevens onderdeel van een uniek religieus centrum dat uitgevoerd werd in neogotische stijl en de daarvan afgeleide 'Katholieke gestichtsstijl'. Een kerk, een klooster en vijf schoolgebouwen met alle nevenvoorzieningen en bijgebouwen, werden in ca. dertig jaar tijd gebouwd in één uniforme stijl. Tiesamen vormen de gevels van deze gebouwen één machtig front van ca. 300 meter lengte, wel-

* Drs. E. M. Dolne is werkzaam op het Kunsthistorisch Instituut van de Universiteit van Nijmegen. Sinds 2 jaar houdt hij zich hier bezig met het z.g.n. 'kloosterproject'.

De neogotische Sint Antonius en Sint Anna kerk, gebouwd door A.A.J. Margry in 1909. Verrassend is het asymmetrische torenfront, waarin opgenomen een merkwaardig, monumentaal, maar wel nooit gebruikt balkon. Foto: W.J. Pantus, Nijmegen.

ke tesamen een deel van de levensloop van de katholiek opgevoede bevolking van St. Anna (en veel mensen in Nijmegen) weer spiegelt. Uit de gebouwen lezen wij een stuk Nijmeegse geschiedenis op het gebied van onderwijs, katholieke emancipatie en religieuze architectuur. In deze gebouwen werd men gedoopt, men deed er de H. Communie en kreeg er het H. Vormsel. Men ging er naar de Bewaarschool, naar de Kleuterschool, naar de Lagerschool, de (M)ULO en later naar de Huishoudschool of het pensioonaire.

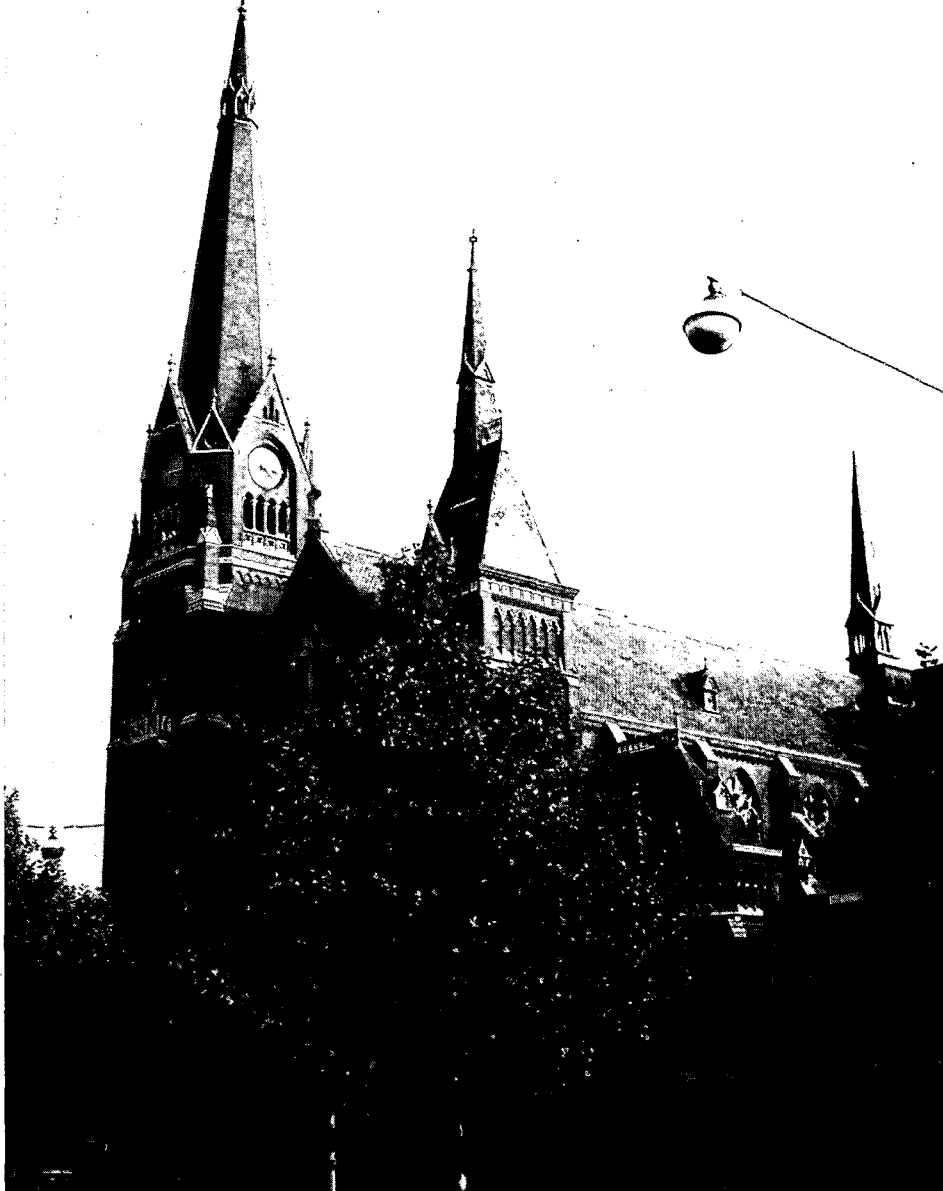
Een pleidooi voor het behoud van dit complex is op zijn plaats want ook in breder verband is het complex uniek. Nederland had vroeger meer dan veertig van deze complexen. Een zo grote diversiteit aan scholen, zo ongeschonden als dit complex is in Nederland zeldzaam. Bekijkt men het kunsthistorisch over de gehele periode waarin het gebouwd werd, dan kunnen wij spreken van een uniek monument.

Ik pleit hier ernstig voor behoud van dit complex. Mochten de gebouwen ooit afgebroken worden, dan zal onze cultuur voorgoed beroofd zijn van een bron die staat voor een belangrijk stukje cultuurgeschiedenis, niet alleen van Nijmegen maar van heel katholiek Nederland.

Naschrift

Op 14 januari 1985 is in het kloosterhuis een initiatiefgroep van start gegaan waarin alle belanghebbenden die op het terrein, of in een van de gebouwen van het kloostercomplex zelf wonen, meewerken. Hierin zijn vertegenwoordigd: De stichting 'Dak' (kunstenaarsgroep, die in een van de scholen hun ateliers gevestigd hebben), de krakers, de buurtbewoners in de persoon van een oud onderwijzeres van de bewaarschool, en de St. Antoniuskerk in de persoon van A. van Roekel.

Ook al maakt de architect van de projectontwikkelaar nieuwe tekeningen, in het kloosterhuis is men nu zelf een haalbaarheidsonderzoek begonnen (kosten ca. f 10.000,-) om te zien hoe het zo voordelig mogelijk kan worden verbouwd, zodat het voortbestaan van het gebouw gewaarborgd is en er zo weinig mogelijk schade aan in- en exterieur van het gebouw wordt aangericht. De bewoners hebben de eigenaar voorgesteld het kloosterhuis te mogen kopen met het achterterrein erbij. Als de prijs te hoog is, wil de Gemeente het misschien kopen. Daarover moet vóór ca. 1 augustus duidelijkheid zijn.

Excursies

Bezoek aan Faculteit der Letteren te Amsterdam

Op verzoek van Heemschut organiseert de Stichting Archivisie op woensdag 13 maart te 15.00 uur voor leden en belangstellenden een bezoek aan het nieuwe gebouw van de faculteit der letteren: het complex tussen Singel, Raadhuisstraat en Spuistraat.

Rondleiding door de architect Theo Bosch.

Indien u ook eens een kijkje wilt nemen in dit vorig jaar door de Universiteit van Amsterdam in gebruik genomen gebouw, meldt u zich dan tijdig tevoren bij bovengenoemde stichting: tel. 020-258908.

Excursie in Hilversum: architectuur van Dudok

De Stichting Archivisie organiseert op zaterdag 9 maart a.s. ook voor Heemschutleden een rondleiding met deskundige toelichting per bus door Hilversum langs scholen en woningen van architect Dudok, uiteraard met een bezoek aan het Raadhuis, alwaar een Dudok-tentoonstelling is ingericht. Kosten: f 21,50 p.p. Aanvang: 13.30 uur, achterzijde van het station te Hilversum. Ook hiervoor dient u zich tijdig op te geven bij de stichting tel. 020-258908.

Evenementenagenda

16 maart

– Excursie Hillen & Roosen Bouw b.v. Hollandse Manège, Amsterdam

28 maart

– Monumentenstudiedag NCM, 's Hertogenbosch

18-24 april

– Landelijke campagne restauratieambacht

11 mei

– Algemene Vergadering Heemschut te Haarlem

25 mei

– Provinciale ledendag Limburg

8 juni

– Provinciale ledenexcursie Zd. Holland

15 juni

– Provinciale ledenexcursie Utrecht

14 september

– Heemschutdag, 's Hertogenbosch

Noteert u vast:

ALGEMENE VERGADERING 1985

De jaarlijkse algemene vergadering van onze vereniging zal worden gehouden zaterdag 11 mei a.s. in Haarlem.